

istovremeno ograđujući se od onih Lukácsevih stavova koji su se povijesno pokazali pogrešnima i promašenima.

Naposljetku, valja odgovoriti na pitanje o »svježini«, tj. o aktualnosti Lukácsa danas. Sve dotle, dokle se moderna ljevica vraća dogmatskom i biblijskom čitanju Marxa, dokle je njezin žargon anakronistički – do tada Lukácssevo djelo napisano prije 97 godina svakako dolazi otrežnjavajuće i osvježavajuće. Šundovljeva knjiga koja donosi sustavan kritički prikaz Lukácsseve filozofije svakako je neopodno štivo koje otvara nova-stara pitanja.

Maroje Višić

Nikola Tadić

Osjećaj ljepote život razuma

Ivanu Kožariću, kiparu, anti-kiparu

N. Tadić, Sisak 2018.

Pred nama je nova knjiga filozofa i pjesnika, mislioca i literata te putopisca i kroničara Nikole Tadića. Rečena određenja Tadićeva misaonog rada i životnih pogleda dala bi se dopuniti mnogim daljnjim određenjima, no i ona ne bi u potpunosti iscrpila ili barem opisala određenja ukupnog Tadićeva rada. Knjiga *Osjećaj ljepote život razuma* još je jedno poetsko-filozofsko ostvarenje autora koji u hrvatskoj filozofskoj javnosti, pa tako i čitateljima znanstvenog časopisa *Filozofska istraživanja*, nije nepoznat. Upravo suprotno, Tadić je agilni autor i akter koji u različitim aktivnostima Hrvatskog filozofskog društva, posebno raznim skupovima i tribinama, djeluje godinama. Iako je autorski skloniji poetskoj, ili bolje *poemskoj*, formi, u njegovom opusu nalazimo na brojne i raznorodne tekstove. Ipak, uistinu zapaženi trag ostavio je u poeziji, kako u onoj razasutoj po raznim časopisima i drugim publikacijama, tako i onoj uobličenoj u zbirke poezije, a do ove se knjige sabrao uistinu imponozantan broj zbirki, njih sedamnaest.

Inače, Nikola Tadić, po temeljnoj vokaciji pjesnik i nastavnik, a po akademskom obrazovanju filozof i komparatist književnosti, rođen je u Hrvatskoj Kostajnici 1943., diplomirao je

i magistrirao na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a radni je vijek proveo kao profesor u sisačkoj gimnaziji te kao akademski predavač na Metalurškom fakultetu u Sisku i Pedagoškoj akademiji u Petrinji, ustanovi koja danas nosi naziv Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek u Petrinji. U obje funkcije, bilo kao srednjoškolski nastavnik, bilo kao akademski predavač, Tadić je ostavio značajan trag u okružju u kojem je djelovao, a posebno je kao akademski nastavnik filozofije plijenio pažnju svojom elokvencijom i erudicijom, ukazujući na činjenicu, tako životno zahtjevnu i istovremeno filozofijsku tako prezentnu, da filozof mora biti znalac mnogih stvari, ali istovremeno, da u kazivanju mora biti jednostavan i blag, bivajući uvijek svjestan razmjera svog neznanja. Naraštaji studenata i studentica, kao i kolega i kolegica, barem kada je riječ o Tadićevu akademskom predavačkom radu, mogu upravo to potvrditi. Uza temeljni nastavnički rad, a usporedno s onim literarnim, Tadić se angažirano bavio i aktivizmom, i to u širokom spektru značenja te aktivnosti: od rada oko *angažirane zavičajnosti*, preko lokanih društvenih inicijativa, do političkog djelovanja. Tadić je, u filozofskom pogledu, sljednik misaonih zamaha *praksisovske* škole mišljenja, one filozofije koja je okrenuta na djelo, na promjenu svijeta i na oživljavanje filozofijske misli. U svjetonazorskom pogledu Tadić je naglašeno socijalnih uvjerenja, kozmopolitskih i planetarnih, ali s istančanim, rekli bismo, poetskim osjećajem za ono *ovdje-trajno-prisutno*, za trenutak i mjesto konkretnog životnog iskustva. Sva ova određenja nalaze mjesta u Tadićevu opusu kao literarni motivi, kao snažne pjesničke slike i kao sjetan osjećaj prolaznosti života i nemoći pojedinca, no istovremeno i kao snaga angažmana mislećeg, pa i poetsko mislećeg, individuuma.

Knjigu koja je pred nama možemo pojmiti kao nastavak Tadićevih pjesničkih ostvarenja unatrag nekoliko godina – zaustavimo se na sljedećem: Tadić je 2014. objavio zbirku *Zagrebačka filozofska škola. Poetsko-filozofske zagonetke* (Plejada – Hrvatsko društvo pisaca, Zagreb 2014.), nakon toga uslijedile su zbirke *Pećina sjećanja. O kako su bili veliki snjegovi na bregovima mog djetinjstva / Platonova Akademija Petrinja* (Plejada, Zagreb 2015.), *Diomedov rt* (Plejada, Zagreb, 2016.), *Justinijanov zlatnik* (Plejada, Zagreb, 2016.) i *Ljeto* (Plejada, Zagreb 2017.), knjiga *Osjećaj ljepote život razuma* izišla je 2018., u Sisku, u vlastitoj nakladi autora i nosi podnaslov *Ivanu Kožariću, kiparu, anti-kiparu*. Treba spomenuti i ovo: knjiga je, kao i ranije Tadićeve knjige, opremljena izvrsnim grafičkim i dizajnerskim rješenjima koja potpisuje Marko Tadić, a koja uistinu kvalitetno vizualiziraju Tadićev poet-

ski napor i donose pred čitatelja dodatni iza-zov: misliti o riječi i slici, istovremeno.

Iako Tadić nije prvi koji je u nas nastojao oko spoja filozofijskog i literarnog, oko spoja logičkog i estetskog u riječi, kao i oko spoja striktno obvezatnog mišljenja i slobodnog i naoko nevezanog stiha, u našim filozofskim razmjerima njegova su nastojanja svakako uočljiva. Često se događa da su filozofi pjesnici, a pjesnici filozofi, još se češće događa da mislioci *pjevaju*, a pjesnici *misle* filozofijski, no Tadić kao da je u tim nastojanjima, svakako kako svjedoči korpus djela uporniji, no istovremeno i uspješniji. Rečeno je svakako vidljivo i u ovoj knjizi poezije, kako u samim autorovim nastojanjima, tako i u poetskim ostvarenjima. Sadržajno gledano, zbirka se sastoji od stotinu i tri pjesme i dvadeset grafičkih priloga, literarno gledano, riječ je o poetskim priložima različite vrste i izvedbe, no u svima prevladava slobodni stih i otvorena forma pjesničkog kazivanja. Iako je zbirka nominalno posvećena Kožarićevu radu, što autor opravdava brojnim pjesničkim priložima u njoj, spektar motiva i pjesničkih slika puno je širi. Nema dvojbe da je Kožarić, njegov život i umjetničko djelovanje, glavna autorova preokupacija ove zbirke, no motivi o kojima Tadić pjeva kao da izmiču biografskim nastojanjima i tematskim vezanostima na glavnu misao. Treba dodati i ovo, Tadić – kao što to i inače čini – mnoge pjesme posvećuje različitim akterima/icama akademskog, umjetničkog ili javnog života. Iako se time, makar naizgled, odmiče od svoje glavne teme (Kožarića), rafiniranim literarnim postupcima kao da svojoj temi daje širi kontekst govoreći/pjevajući tako umjetnosti, literaturi, filozofiji i sl. U tim poetskim posvetama miješaju se, možemo kazati, javne i privatne intencije, kao da poetski tok svijesti koji sja u Tadićevu pjesništvu sve želi povezati u jedno, ono misaono i ono umjetničko, ono javno i ono privatno, ono daleko i ono blisko, ono mundijalno i ono lokalno, ono nepoznato i ono intimno.

Kako bilo, iako se ponekad Tadićevo pjevanje čini rastresito, ono ima matricu, premda skrivenu, ipak postojanu. U temelju je te matrice čovjek, mislilac i pjesnik, koji u vlastitoj poeziji luta svijetom, obuhvatnošću postojanja, širinama i različitostima bivanja. Za potrebe, ili bolje, nastojanja ovog prikaza, osvrnut ćemo se na dva sklopa Tadićevih pjesama koje uz pjesme o Kožariću, po našem sudu, čine okosnicu ove zbirke. Prvo je klasični filozofski »motiv« koji nalazi mjesto u poetskom izričaju, a drugo je slika krajolika, najčešće obojenog osobnim poetskim dojmovima. O prvoje Tadić donosi dojmive stihove, primjerice, u pjesmama »Meditacije filozofa Cara Marka Aurelija«, »Travanjski splitski mediteranski korijeni filozofije«, »Ljepota

Ljubavi«, »Na Uni se lako more zaboravlja«, »Subverzivna filozofija idealizma«, »Ne zaboravljam«, »U ražnju gozba«, »Na Diomedovom vrtu najdraža kadulja«, »Reformacije i revolucije« i druge. O ovim pjesmama možemo čitati autorovo nastojanje da očuva sjećanje, da sebi poetski protumači sadržaj neke ideje i nečijeg rada, kao i da donese vlastiti odnos prema nekome, odnos u kojemu ne krije poštovanje i naklonost. Nema dvojbe da su to uradci snažne i autentične poetske snage te osim što su poetski zapisi, oni su i u stih ubilježena faktografija jednog vremena, društva, svijeta i sl.

Ipak, po sudu ovog čitatelja, najveći Tadićev poetski doprinos, ako želimo ostati u okviru ove zbirke, krije se u lokalnim motivima u pjesmama i poemama koje dotiču ono blisko, dohvatljivo intimno, bilo u pogledu autorova odnosa prema osobama, bilo, a vjerujemo još i više, u temama spoja misaonog i kraj-obraznog, pripadanja i lokaliteta. U brojnim pjesmama, primjerice, »Tumaranja staraca predjelima djetinjstva«, »Una savršenstvo zelenila«, »Da smo stabla«, »Osjećaj ljepote«, »Plašljiva ljepotica«, »Mrmjo najdraži mačak«, »Nikolin san«, »U Lonjskom polju na sreću nigdje čovjeka«, »Ljubav za stabla«, »Tisućljeće zelenila«, »Hajte dižite jedra« i drugima, Tadić snažnim pjesničkim slikama dočarava čežnju i sjetu, istovremeno ostajući na površini jasnog poetskog kazivanja. Nema dvojbe da u ovim pjesničkim priložima Tadić svjedoči snažnu misaonu, refleksivnu snagu i poetsku blizinu konkretnog životnog trenutka. O tome, po sudu ovog čitatelja, ponajbolje svjedoče dvije pjesme:

Ljubav za zavičaj

Una zaumna božanska ruketvorina sva u
šumama
Tu nas ljepota zelenila platonizira
Bogata nepojmljivim paradoksima logosom
strastima
Nimfe i Satiri zagrljena gola tijela ljeta na
otoku u sitama
Zacvrkutala Eros tica
Modrinama klikće šarena šojka gavran
lastavica
Očajan preplašen šišmiš okreće pećini
mračnim prazninama
Kako ste uspjeli sakriti tolike lijepe stvari
umijeaće pred zlima
Kad i dnom Une vlada šutljiva ruševina
Atlantida
Pjenušavim brzacima ralucima nasrću mnoštva
ratova mržnje siromaštva
Spašavaju nas rad i skromna blistava nadahnuta
vesela prijateljstva staljublivanja
Neizgubljena želja stvaralaštva ljubav za
slobodu čovjeka
Nezaborav odlomljena sklizava zavičaja

te

Una se u snove ugnijezdila

Sanjam da mi poezija ima vlastiti ton i ritam
A pjevam ono što mi je ostalo u sjećanjima

Tako i o suzama koje lijem zbog smrti malog
pjegavog macana
Dok pišem odvažno povezujem riječi igram se
Jednostavno duhovno lebdeći ko ptica pjevam
Opisujem nepostojana slučajna kratkotrajna
varljiva ludila
Samotnjak stiha najčešće zastrašuje govori o
zlu i vremenima ratova
Sve je u njemu ostarilo osim činjenica
osjećajnosti ljubavi srca
Zbog ljepota Hrvatska Kostajnica je
prijateljska artistska sredina
Nije čudo da nam se tim rijetkostima u snove
ugnijezdila

Kako je vidljivo, Tadić je pjesnik povezanih motiva, motiva različitih svjetova i različite snage. Nema dvojbe da je njegova poezija misaona, puna referencija na filozofske sadržaje, teme, osobe, mjesta i prijepore, upravo u kroničarskoj snazi i djetinjoj lakoći govora istovremeno. Tadić je u svojoj poeziji ispjevao i sačuvao brojne sadržaje koji u mnogo-me nadilaze poetske konstrukcije – netko će njegove pjesme čitati poetskim srcem, netko faktografskim umom, no svi će, vjerujemo, naći razloga da o onome što Tadić piše, misle.

U tome je vjerujemo i plodonosni spoj poezije i filozofije, kako nam svojim obimnim opusom svjedoči i sam Nikola Tadić. Vjerujemo da će i u sljedećim djelima Tadić plodonosno svjedočiti svoja nastojanja.

Tomislav Krznar

Arthur Schopenhauer

O estetici, učenosti i knjigama

Cid-Nova, Zagreb 2020.,
prevela Marija Škorić

O estetici, učenosti i knjigama, u izvrsnom prijevodu Marije Škorić, naslov je zbirke od sveukupno osam izabranih eseja Arthura Schopenhauera, čija su djela u zadnjih desetak godina sve intenzivnije prevedena te zahvaljujući izdavačkoj kući Cid-Nova sve više prisutna u rukama hrvatskog čitateljstva. Budući da je u istom nakladništvu moguće pronaći i druge vrijedne naslove ovog velikog njemačkog filozofa postkantovske tradicije, poput *O mudrosti života* (2011.), *O geniju* (2012.), *O religiji* (2014.), *O smrti i postojanju* (2017.) te *O temelju morala* (2020.), daje se nasluti-

ti kako je *O estetici, učenosti i knjigama* dio jednog općeg nastojanja – volje – da Schopenhauerova filozofija pesimizma napokon progovori i hrvatskim jezikom. Međutim, vrijednost njegovih eseja ne leži isključivo u samom prijevodu nego i sadržaju, tj. Schopenhauerovim filozofskim dosezima koji nerijetko nadilaze i same naslove eseja, kao tematskih okvira onoga o čemu tek predstoji misliti. Na tom tragu, valja napomenuti kako je u ovoj zbirci, osim o temama koje sugerira naslov, među ostalim, moguće pronaći i Schopenhauerova promišljanja o lijepom, stilu, samostalnom razmišljanju, pisanju, (ne)čitaju, jeziku, riječima i obrazovanju.

Schopenhauer u eseju »O metafizici lijepog i estetici« (»Zur Metaphysik des Schönen und Ästhetik«, str. 5–48) uzima u razmatranje genijevo shvaćanje (platoničkih) ideja i njihovih korelata što je, kao sam ističe, već iscrpno izložio u svom glavnom djelu *Svijet kao volja i predodžba*. Pretpostavljajući čitateljevu upoznatost s prijašnjim raspravama, istinski problem metafizike lijepog izražava u obliku pitanja »kako je moguće da nam se neki predmet sviđa i pruža nam ugodu, a da pritom nema nikakav odnos prema našoj volji?« (str. 5). Schopenhauerovo rješenje potonjeg problema sastoji se u tome

»... da u lijepom uvijek shvaćamo prvobitne oblike žive i nežive prirode, dakle platoničke ideje te prirode, a uvjet je ovog opažanja da njegov bitni korelat bude o *volji neovisan subjekt spoznaje*, drugim riječima, da čista inteligencija bude lišena namjera i ciljeva.« (Str. 6.)

Naime, tek kada se moć predočavanja izuzme od skrbi o volji, što je njezina prirodna zadaća, te istovremeno nastavi djelovati i biti usmjerena na jasno shvaćanje onog što se neposredno opaža, ona postaje vjerni medij objektivizacije volje koja se očituje u tim objektima. Drugim riječima, tek čistim subjektom spoznaje, tj. genijem, nastaje čisti objekt, odnosno »potpuno očitovanje volje prisutne u neposredno opaženom objektu« (str. 7). Takvo očitovanje predstavlja platoničku ideju danog objekta. Međutim, da bi se shvatila ideja nekog neposredno promatranog objekta, ona zahtijeva zanemarivanje kako prostorno-vremenske pozicije i individualnosti objekta, tako i čovjekovo potiskivanje volje i njezinih ciljeva. No budući da je volja nešto vlastito čovjeku, koji je po svojoj prirodi njome vođen te čija je spoznaja ograničena njezinim ciljeve, čista spoznaja pripisuje se ponajviše geniju, biću različitom od drugih ljudi.

Premda i genij na momente podliježe njezinim ciljevima, jedino se u genija postojano i u velikom stupnju pronalazi »abnormalno« i »protuprirodno« stanje oslobođenosti intelekta od službe volji. Tako genij, za razliku od drugih ljudi, na momente biva oslobođen sebe